

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОЗОРСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА ЇХ РИНКОВУ ДИСЦИПЛІНУ

THE IMPACT OF THE BANKING ACTIVITIES' INFORMATION TRANSPARENCY ON THEIR MARKET DISCIPLINE

В статті розкрито економічну сутність дії механізму ринкової дисципліни банків; проведено дослідження наявності зв'язку між рівнем транспарентності вітчизняних банків та індикаторами, що характеризують їх ринкову дисципліну.

The article is devoted to the enhance of the banks' activities transparency, as one of the indications of their reliability. Currently, the improvement of the banks' disclosure mechanisms of information that is important for investors, creditors and other stakeholders through its publication with the help of various information sources, has become very actual. This will provide the opportunity to increase the impact of the market discipline mechanism on banks and significantly improve the level of market agents' trust.

Various aspects of the problem of banks' activities transparency and the formation of the banks' market discipline have been considered in the scientific works of foreign scientists. But almost all of them in their works pay attention only to the general principles of transparency, not stopping at the requirements for transparency of banking risks. The important issue of the relationship availability between the level of bank's transparency and indicators characterizing its market discipline, taking into account their risk profile, remains outside the scientists' point.

The economic substance of the market discipline mechanism impact on banks has been exposed in the article; the presence of the relationship between the level of transparency of domestic banks and the indicators of market discipline has been investigated and the impact of the banking market discipline mechanism on the transparency of banking activities has been evaluated in the article.

Ensuring the adequate level of banking activities transparency, from the point of view of informing customers about the operations and the risks that are associated with them, enhances their credibility. Increasing the level of transparency of bank allows market participants to assess the financial state and efficiency of its operations, its strengths and weaknesses more accurately and based on this to make sound economic decisions through objective assessment of the risk of investing money in a particular bank. The decision of market participants stimulate banks to moderate their «appetite for risk», based on the assumption that a stable and financially sustainable bank has more opportunities to expand their client base and to make deals with customers on favorable terms.

**Наталія
Шульга**

Д.е.н., професор,
завідувач
кафедри
банківської
справи

**Катерина
Бусько**

аспірант
кафедри
банківської
справи,
Київський
національний
торговельно-
економічний
університет

Natalia Shul'ga

Dr. in Economy,
professor, Head
of banking
department

**Kateryna
Bus'co**

postgraduate
of banking
department,
Kiev national
university of trade
and economics

ТЕОРІЯ

Ключові слова: транспарентність діяльності банків, ринкова дисципліна, ціновий і кількісний механізми, механізм структурних зрушень, «апетит» банку до ризику.

Key words: transparency of banking risks, market discipline, price mechanism, quantitative mechanism, mechanism of structural changes, bank's «appetite» for risk.

Актуальність теми дослідження. Суб'єкти (агенти) ринку зацікавлені в підвищенні інформаційної прозорості банків, яка відіграє значну роль у забезпеченні фінансової стійкості й надійності, а також зміцненні їх ринкової дисципліни. Поведінка агентів ринку змінюється в залежності від повноти, точності та релевантності інформації, яка розкривається банками в публічній фінансовій звітності. Саме вони стимулюють банки стримувати свій «апетит» до ризику, виходячи з припущення, що стабільні та фінансово стійкі установи мають більше можливостей розширювати свою клієнтську базу й укладати угоди з клієнтами на вигідних умовах.

Уроки останньої світової фінансової кризи продемонстрували, з однієї сторони, викривлення банками публічної фінансової звітності, з іншої – її недостатній рівень транспарентності, що не дозволило агентам ринку відреагувати на зміну ринкової кон'юнктури і своєчасно прийняти адекватні рішення. Зазначене стало однією з причин втрати агентами ринку довіри до банків. З метою відновлення цієї довіри виникає об'єктивна потреба у підвищенні рівня інформаційної прозорості банків як чинника зміцнення їх ринкової дисципліни.

Ступінь дослідження теми. Різні аспекти проблеми забезпечення транспарентності банківської діяльності досліджували такі зарубіжні вчені, як: Б. Вінклер, П. Гераатс, Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Ленг, Р. Лукас, Р. Л. Міллер, А. Поусен, П. Роуз, Дж. К. Ван Хорн та ін. Ця проблематика відображена також в роботах російських науковців: Л. Белих, В. Іванова, Ю. Масленченкова, С. Моєсеєва, Г. Панової, Л. Сахарової, М. Семенової, Г. Фетисова. Окремі аспекти ринкової дисципліни банків розглядалися у роботах зарубіжних вчених, зокрема: А. Найер, Р. Ба-

уманн, А. Бергер, С. Фланнері, Д. Кауфманн, А. Белльвер, К. Хозоно, Т. Такало та інші. Разом з тим, не здійснювались емпіричні дослідження виявлення впливу інформаційної прозорості банків України на їх ринкову дисципліну. Це викликало необхідність проведення подальшого наукового дослідження, визначило його мету та завдання.

Метою даної статті є дослідження зв'язку між інформаційною прозорістю вітчизняних банків та індикаторами їх ринкової дисципліни.

Для досягнення цієї мети поставлені наступні завдання:

1) розкрити економічну сутність механізму ринкової дисципліни банків;

2) сформулювати наукові гіпотези щодо наявності зв'язку між рівнем транспарентності вітчизняних банків та індикаторами ринкової дисципліни, а також провести їх емпіричну перевірку;

3) оцінити вплив дії механізму ринкової дисципліни банків на рівень транспарентності їхньої діяльності.

Матеріали та методи. В процесі дослідження було використано загальні та спеціальні методи: аналізу та синтезу, наукової абстракції, формалізації, кореляційно-регресійний аналіз. Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем забезпечення транспарентності діяльності банків, а також офіційна фінансова звітність банків України.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення належного рівня інформаційної прозорості банків, органи нагляду розробляють систему заходів, спрямованих на:

■ зміцнення ринкової дисципліни та налагодження дієвого контролю за правильним та своєчасним відображенням у фінансовій звітності результатів їхньої діяльності;

- підвищення рівня прозорості шляхом розширення переліку показників та вимог щодо регулярності їх оприлюднення;

- встановлення перешкод для доступу на ринок банківських послуг установ із сумнівною репутацією;

- зміцнення рівня довіри до банків зі сторони агентів ринку.

Під ринковою дисципліною розуміється інвестиційна поведінка агентів ринку, яка залежить від рівня ризику банків, що впливає на ціну послуг, клієнтську базу та структуру їх депозитів. У економічній літературі виділяють три можливих механізми ринкової дисципліни, які асоціюються з підвищенням рівня ризику банку, а відтак:

- прибутковості за вкладами клієнтів в якості компенсації за надмірний ризик (ціновий механізм);

- зменшенням обсягів залучених банком коштів внаслідок відмови клієнтів від додаткових внесків та (або) закриття існуючих депозитних рахунків, та (або) неможливості залучення нових клієнтів (кількісний механізм);

- зміни структури депозитів шляхом збільшення частки короткострокових внесків та коштів до запитання в депозитній базі (механізм структурних зрушень) [12, 13, 14, 15].

Чим ширше банки оприлюднюють інформацію про свою діяльність, тим більший відчувають вплив механізмів ринкової дисципліни, і, як наслідок, мають вищу мотивацію обмежувати рівень ризику, який вони генерують. Разом з тим, несвоєчасне та неповне розкриття банками публічного фінансової звітності, як правило, свідчить про наявність проблем в їх управлінні, що стимулює агентів ринку обмежувати з ними укладання угод. Однак в обох випадках банки можуть підпадати під ризик непередбаченого відтоку коштів клієнтів внаслідок дії ринкових чинників.

Ефективно працюючий банк повинен отримувати додаткові преференції у разі розкриття повної, достовірної, актуальної та своєчасної інформації про свій фінансовий стан, здатність управляти і контролювати ризики. Такий банк повинен мати більш вільний

доступ до ринку капіталу, ніж аналогічні установи, які не оприлюднюють необхідну інформацію.

Різноманітні дії агентів ринку можуть створити потужний стимул для керівництва банків до постійного поліпшення практики управління активами і пасивами, удосконалення системи внутрішнього контролю, а також підвищення рівня інформаційної прозорості ризиків і системи реагування у формі прийнятих превентивних заходів. Ринкова дисципліна, яка базується на адекватному публічному розкритті інформації, може слугувати для банків мотивацією до формування ризикоорієнтованої парадигми менеджменту, орієнтованої на врахування глобальних дисбалансів на товарних і фінансових ринках, високої волатильності цін, підвищених вимог до регулювання банківської діяльності.

Вищезазначене дає підставу висунути ряд гіпотез щодо наявності залежності між рівнем прозорості банків та їх ринковою дисципліною. Для їх перевірки було сформовано фокус-групу (10 банків) з 30 банків, що оцінені як найкращі за результатами дослідження інформаційної прозорості, проведеного Українським кредитно-рейтинговим агентством (UCRA) станом на 01.10.2013 р. [11]. Для даного дослідження була обрана фокус-група, в яку ввійшли п'ять найбільш та найменш прозорих банків України. З метою забезпечення однорідності банків за формою власності до фокус-групи не включені державні банки: ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Укресімбанк» та ПАТ «Укргазбанк», оскільки мають особливий статус. З огляду зазначеного, фокус-група представлена такими банками: ПАТ «Перший український міжнародний банк», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ КБ «Приватбанк», ПАТ «Альфа-Банк», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Дельта Банк», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «Фінанси та Кредит», ПАТ «Надра Банк».

З метою перевірки дії цінового механізму ринкової дисципліни, висунуто наукову гіпотезу про наявність

залежності між середнім розміром відсоткових ставок за коштами, залученими банками фокус-групи від клієнтів та індексом інформаційної прозорості, що характеризує рівень їх транспарентності. Ця залежність по банках фокус-групи представлена на рис. 1 та рис. 2.

Результати дослідження зв'язку між індексом інформаційної прозорості банків (y), з однієї сторони, та середнім рівнем відсоткових ставок, які сплачуються банками за коштами клієнтів окремо по поточних та строкових депозитних рахунках (x), з іншої сторони, представлено окремо у рівняннях 1 та 2:

$$y = -0.4982x^2 - 0.5735x + 84.198 \quad (1)$$

$$y = 3.7826x^2 - 136.59x + 1277 \quad (2)$$

Отже, чим менш транспарентні банки, тим вищі відсоткові ставки за строковими депозитами вони пропонують клієнтам, про що свідчить коефіцієнт апроксимації, який дорівнює $R^2 = 0.8870$. Доречно зауважити, що коефіцієнт апроксимації між індексом інформаційної прозорості банків та процентними ставками, які сплачуються за коштами, що зберігаються на поточних рахунках клієнтів складає $R^2 = 0.3191$, що в 2.8 рази менший ніж

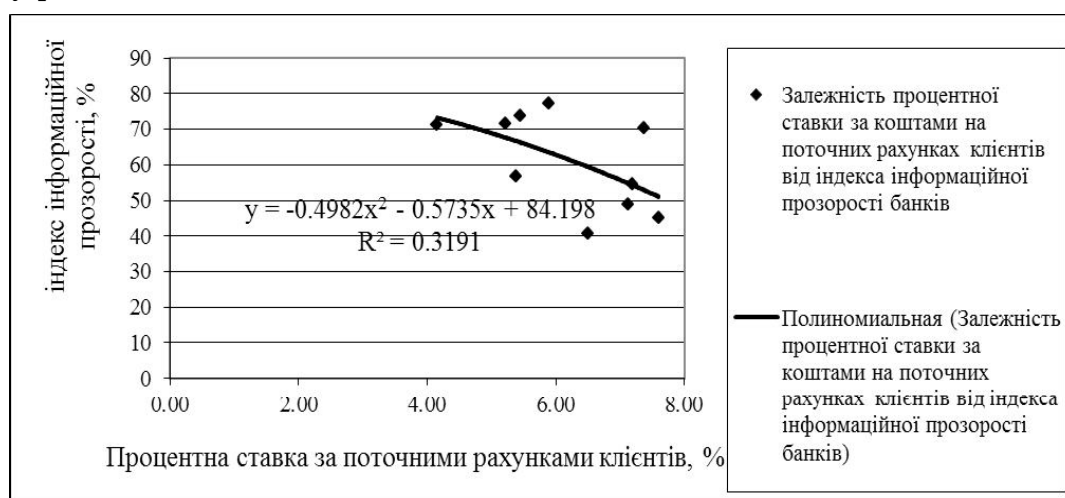

Рис. 1. Кореляційно-регресійна залежність рівня процентних ставок за коштами на поточних рахунках клієнтів від індексу інформаційної прозорості банків фокус-групи*

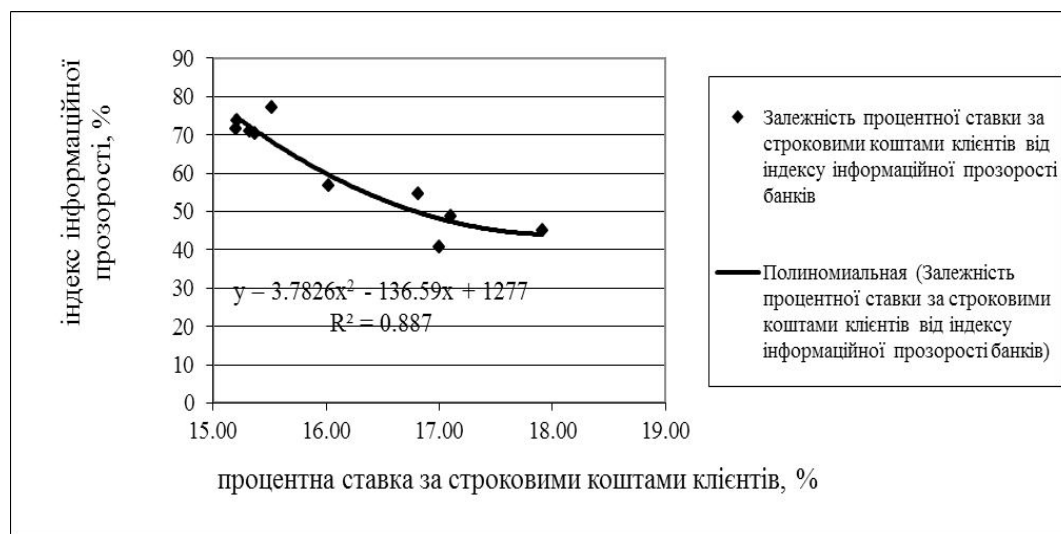

Рис. 2. Кореляційно-регресійна аналіз залежність рівня процентних ставок за строковими коштами клієнтів від індексу інформаційної прозорості банків фокус-групи*

* розраховано авторами на підставі джерел [1-11]

аналогічний коефіцієнт, визначений за строковими депозитами. Зазвичай, при розміщенні коштів на депозитні рахунки «у погоні за доходами», часто клієнти нехтують інформацією стосовно прозорості діяльності банків.

Для діагностики кількісного механізму ринкової дисципліни висунуто наукову гіпотезу про наявність залежності між темпом приросту коштів, залучених банками фокус-групи від клієнтів, та індексом їх інформаційної прозорості, виходячи з припущення, що довіра до банків з боку юридичних та фізичних осіб зменшується зі зниженням рівня їх прозорості. Ілюстрація цієї гіпотези продемонстрована на рис.3.

Результати розрахунку щільності зв'язку між індексом інформаційної прозорості банків (y) та темпом при-

росту коштів їх клієнтів (x) проілюстровано у рівнянні 3:

$$y = -0.1371x^2 + 7.8644x - 35.084 \quad (3)$$

Зі зниженням рівня прозорості, зменшується довіра ринкових агентів до банків, що підтверджується значенням коефіцієнту апроксимації, величина якого становить 0.6958. Аналіз цієї залежності в розрізі юридичних та фізичних осіб виявилась суттєво різною, про що свідчать коефіцієнти апроксимації, які дорівнюють відповідно: 0.8558 та 0.1769. Залежність між темпом приросту коштів юридичних та фізичних осіб та індексом інформаційної прозорості по банках фокус-групи показана на рис. 4 та рис. 5 відповідно.

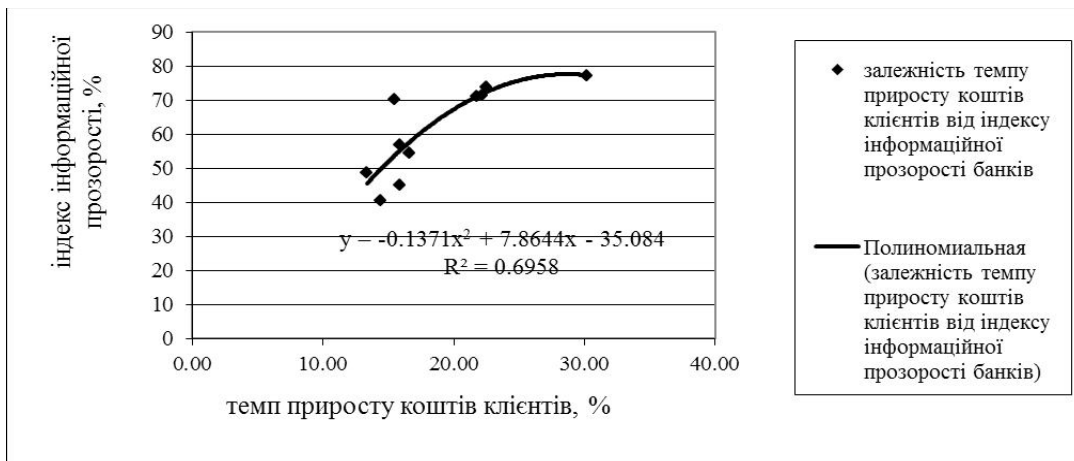

Рис. 3 Кореляційно-регресійна залежність темпу приросту коштів клієнтів від індексу інформаційної прозорості банків фокус-групи*

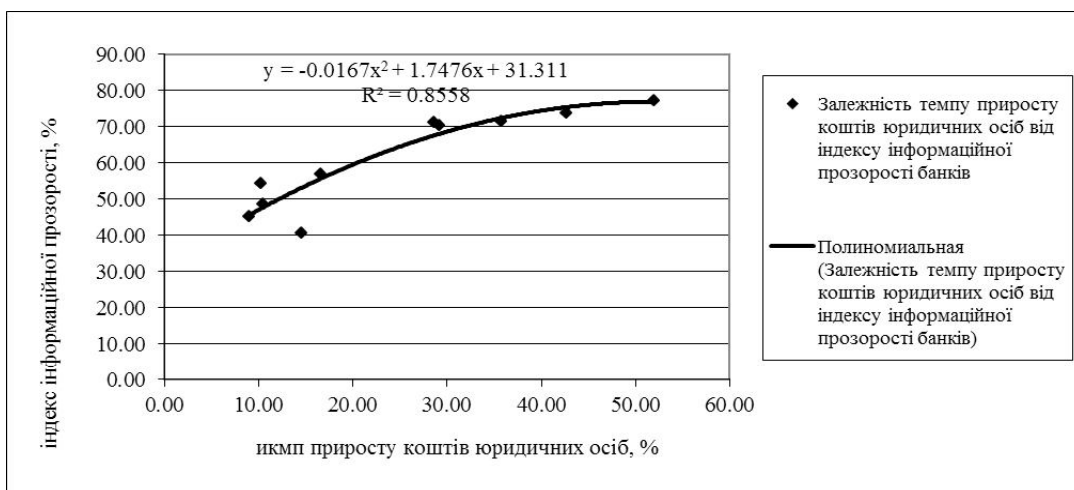

Рис. 4. Кореляційно-регресійна залежність темпу приросту коштів юридичних осіб від індексу інформаційної прозорості банків фокус-групи*

* розраховано авторами на підставі джерел [1-11]

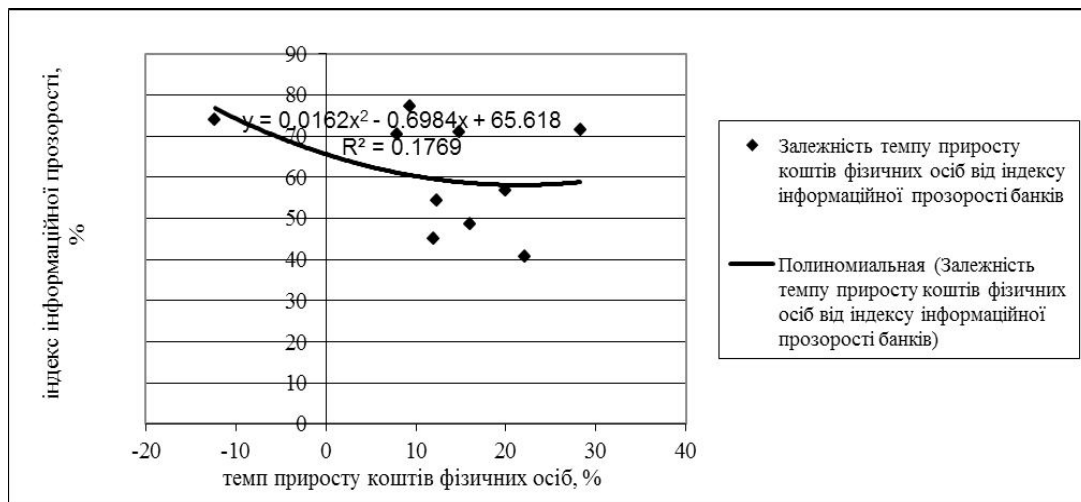

Рис. 5. Кореляційно-регресійна залежність темпу приросту коштів фізичних осіб від індексу інформаційної прозорості банків фокус-групи*

Результати дослідження показали, що рівень транспарентності банків, насамперед, впливає на поведінку юридичних осіб при їх виборі для вкладення коштів. Разом з тим, фізичні особи при прийнятті економічних рішень практично не аналізують офіційну публічну звітність банків внаслідок низької фінансової грамотності, а також наявності гарантій з боку держави щодо відшкодування фіксованого розміру коштів у разі банкрутства банківських установ.

З метою перевірки дії механізму структурних зрушень висунуто науко-

ву гіпотезу про наявність залежності між співвідношенням коштів клієнтів до запитання і строкових коштів банків фокус-групи та індексом їх інформаційної прозорості (рис. 6).

Зв'язок між індексом інформаційної прозорості банків (y) та співвідношенням між коштами до запитання і строковими депозитами клієнтів (x) можна виразити за допомогою рівняння 4:

$$y = 0.0008x^2 - 0.0331x + 55.153 \quad (4)$$

Значення коефіцієнту апроксимації складає 0.2089, що надає підставу

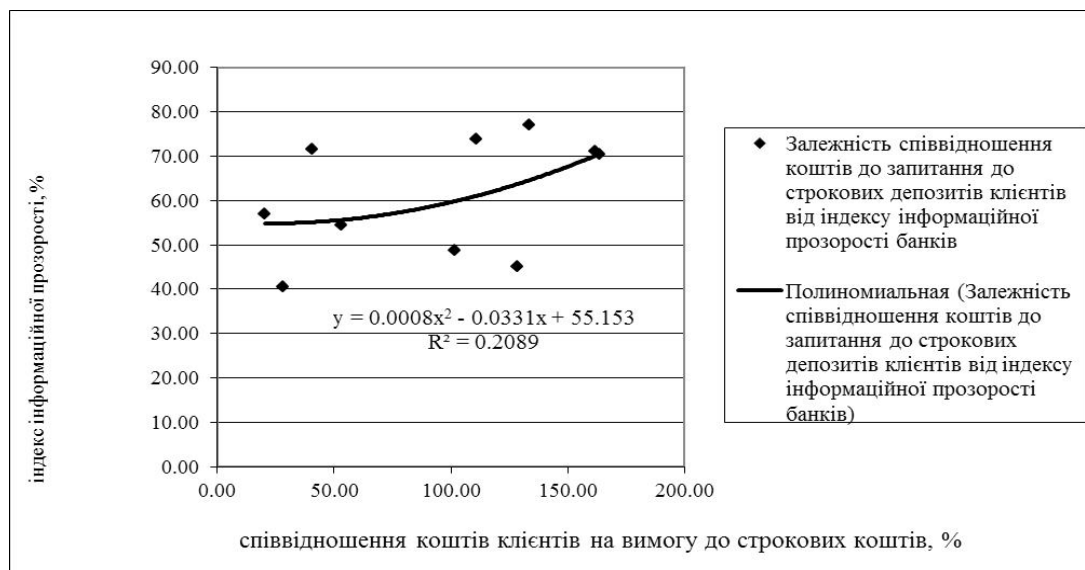

Рис. 6. Кореляційно-регресійна залежність співвідношення коштів до запитання та строкових депозитів клієнтів від індексу інформаційної прозорості банків фокус-групи*

* розраховано авторами на підставі джерел [1-11]

стверджувати про практичну відсутність зв'язку між аналізованими індикаторами.

Таким чином, підвищення прозорості діяльності банків стимулює їх ринкову дисципліну. Однак доречно враховувати низку факторів, що можуть впливати на зменшення цієї залежності, а саме:

- підвищення прозорості діяльності банків може не супроводжуватися додатковими заходами щодо забезпечення доступності інформації для всіх агентів ринку;

- не здатність переважної більшості фізичних осіб через низьку фінансову грамотність інтерпретувати

публічну фінансову звітність банків при прийнятті рішень щодо доцільності вкладення коштів на поточні та депозитні рахунки; до того ж наявність державної підтримки, наприклад, в формі гарантування вкладів фізичних осіб, не формує стимулів для ретельного аналізу результатів діяльності банків;

- викривлення інформації про стан банку, рейдерська атака та інші чинники можуть справити негативний вплив на інвестиційну поведінку агентів ринку.

Результати емпіричних досліджень на основі висунутих гіпотез в узагальненому вигляді представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати аналізу зв'язку між рівнем транспарентності банку та індикаторами, що характеризують його ринкову дисципліну

№	Гіпотеза	Показник, який використовується для емпіричної перевірки висунутої гіпотези	Результат емпіричної перевірки висунутої гіпотези	Значення коефіцієнта апроксимації
1	Чим вищий рівень інформаційної прозорості банку, тим нижчий середній рівень процентних ставок, які сплачуються ним за коштами, розміщеними клієнтами	середній рівень процентних ставок, які нараховуються на залишок коштів, розміщених на поточних рахунках клієнтів	середня щільність зв'язку	0,3191
		середній рівень процентних ставок за строковими коштами клієнтів	висока щільність зв'язку, гіпотезу підтверджено	0,8870
2	Чим вищий рівень інформаційної прозорості банку, тим вища довіра до банку з боку юридичних та фізичних осіб	темپ приросту коштів клієнтів в цілому	середня щільність зв'язку	0,6958
		темп приросту коштів фізичних осіб	низька щільність зв'язку, гіпотезу не підтверджено	0,1769
		темп приросту коштів юридичних осіб	висока щільність зв'язку, гіпотезу підтверджено	0,8558
3	У разі зменшення транспарентності банків клієнти віддають перевагу розміщенню коштів на депозитних рахунках, за якими кошти можуть бути зняті на першу вимогу, зменшуючи обсяг вкладень на строкових депозитних рахунках	співвідношення між коштами клієнтів на вимогу та строковими коштами	низька щільність зв'язку, гіпотезу не підтверджено	0,2089

ВИСНОВКИ

Найбільш тісний зв'язок був виявлений між індексом інформаційної прозорості банків, з однієї сторони, та з іншої сторони: середнім рівнем процентних ставок за строковими депозитами клієнтів; темпом приросту коштів юридичних осіб.

Підвищення рівня транспарентності банку дозволяє агентам ринку точніше оцінити фінансовий стан, сильні й слабкі сторони, та ефективність його діяльності, що слугує інформаційним підґрунтям для прийняття обґрунтованих економічних рішень та сприяє зміцненню довіри клієнтів.

Рішення агентів ринку стимулюють банки стримувати свій «апетит до ризику», виходячи з припущення, що фінансово стабільні установи мають більше можливостей розширювати свою клієнтську базу та встановлювати ставки за строковими депозитами на середньому або нижчому середнього ринкового рівня. Недостатньо прозорі банки генерують вищий рівень ризику, по яких клієнти очікують більшу дохідність за вкладами для компенсації потенційного ризику їх втрат.

З метою реалізації концептуальних положень Базельського комітету необхідно посилити вимоги до транспарентності банків як чинника зміцнення їх ринкової дисципліни. Досвід світової фінансової кризи довів, що реалізувати цю мету доречно шляхом впровадження ризикоорієнтованої парадигми менеджменту, відповідно до якої ключову роль має відіграти розробка концепції інформаційної прозорості банків в контексті нової фінансової архітектури.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ**

1. Офіційний сайт «Альфа-Банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.alfabank.ua>
2. Офіційний сайт «ВТБ Банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vtb.com.ua/>
3. Офіційний сайт «Дельта Банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://deltabank.com.ua/>

4. Офіційний сайт ПАТ «Надра Банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nadra.com.ua/site/page.php>

5. Офіційний сайт ПАТ «Перший український міжнародний банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pumb.ua/ua/>

6. Офіційний сайт ПАТ «Приват-Банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://privatbank.ua/>

7. Офіційний сайт ПАТ «Промінвестбанк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pib.com.ua/>

8. Офіційний сайт рейтингового агентства «Українське кредитно-рейтингове агентство (UCRA)» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ucra.com.ua/>

9. Офіційний сайт ПАТ «Укрсиббанк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrsibbank.com/>

10. Офіційний сайт ПАТ «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unicredit.com.ua/>

11. Офіційний сайт ПАТ Банк «Фінанси і кредит» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.fcbank.com.ua/>

12. Семенова М. В. Прозрачность банковской системы и рыночная дисциплина: поиск зависимости [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://lia.hse.ru/data/2010/10/26/1222931597/semenova_prozrahnost.pdf

13. Berger A.N., Davies S.M., Flannery M.J. Comparing Market and Supervisory Assessments of Banking Performance: Who Knows What When / A. Berger, S. Davies, M. Flannery // Journal of Money, Credit and Banking. - 2000. - № 3. - P. 641-667

14. Chen Y., Hasan I. The Transparency of the Banking System and the Efficiency of Information-based Bank Runs / Y. Chen, I. Hasan // Journal of Financial Intermediation. - 2006. - № 15. - P. 307-331

15. Huytinen A., Takalo T. Preventing Systemic Crises through Bank Transparency / A. Huytinen, T. Takalo // Economic notes by Banca Monte dei Paschi di Siena SpA. - 2004. - № 2. - P. 257-273

REFERENCES

1. Ofitsiynuy sayt PAT «Al'fa-Bank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.alfabank.ua/>
2. Ofitsiynuy sayt PAT «VTB Bank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://vtb.com.ua/>
3. Ofitsiynuy sayt PAT «Del'ta Bank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://deltabank.com.ua/>
4. Ofitsiynuy sayt PAT «Nadra Bank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.nadra.com.ua/site/page.php>
5. Ofitsiynuy sayt PAT «Pershui ukrains'kuy mizhnarodnyy bank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://pumb.ua/ua/>
6. Ofitsiynuy sayt PAT «PryvatBank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://privatbank.ua/>
7. Ofitsiynuy sayt PAT «Prominvestbank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.pib.com.ua/>
8. Ofitsiynuy sayt reytnhovoho ahenstva «Ukrains'ke kredytno-reytnhove ahenstvo (UCRA)» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://ucra.com.ua/>
9. Ofitsiynuy sayt PAT «Ukrsybbank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ukrsibbank.com/>
10. Ofitsiynuy sayt PAT «Ukrsotsbank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.unicredit.com.ua/>
11. Ofitsiynuy sayt PAT «Financy i kredyt» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.fcbank.com.ua/>
12. Semenova M. V. Prozhrachnost' bankobskoy sistemy i rynochnaya distsiplina: poisk zavisimosti [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://lia.hse.ru/data/2010/10/26/1222931597/semenova_prozrachnost.pdf
13. Berger A.N., Davies S.M., Flannery M.J. Comparing Market and Supervisory Assessments of Banking Performance: Who Knows What When / A. Berger, S. Davies, M. Flannery // Journal of Money, Credit and Banking. - 2000. - № 3. - P. 641-667
14. Chen Y., Hasan I. The Transparency of the Banking System and the Efficiency of Information-based Bank Runs / Y. Chen, I. Hasan // Journal of Financial Intermediation. - 2006. - № 15. - P. 307-331
15. Hyytinen A., Takalo T. Preventing Systemic Crises through Bank Transparency / A. Hyytinen, T. Takalo // Economic notes by Banca Monte dei Paschi di Siena SpA. - 2004. - № 2. - P. 257-273

РЦПВ